

ЗАУВАЖЕННЯ ДО ПЕРЕГЛЯДУ ВОРОНЕЗЬКИМИ БОТАНІКАМИ ВИДОВОГО СКЛАДУ ФЛОРИ СЕРЕДНЬОРОСІЙСЬКОЇ ВИСОЧИНИ І ПІВНІЧНО-СХІДНОЇ ЧАСТИНИ УРСР

М. І. КОТОВ

В «Ботаническом журнале» (т. XLV, № 12, 1960) опублікована стаття С. В. Голіцина і В. І. Данилова «Гербарий Среднерусской возвышенности», що становить значний інтерес для українських ботаніків, які складають «Флору УРСР» і «Визначник рослин УРСР». У статті підведені підсумки видового перегляду флори всієї Середньоросійської височини, включаючи і територію північно-східної частини УРСР (Луганську і Сталінську області).

В 1946 р. почалося відновлення гербарію заповідника «Галича гора» Липецької області; цей заповідник є базою для роботи біолого-грунтознавчого факультету Воронежського університету. С. В. Голіциним, В. І. Даниловим, Н. П. Виноградовим та іншими молодими співробітниками заповідника тут створено новий гербарій Середньоросійської височини, який налічує 1471 вид вищих рослин (без мохів), що належать до 552 родів і охоплюють 100 родин. Обсяг його становить близько 18 000 аркушів. Матеріали для гербарію зібрані під час численних екскурсій і експедицій по всій Середньоросійській височині, а на півдні — аж до правобережжя Сіверського Дінця в межах Сталінської та Луганської областей УРСР. Весь гербарій опрацьований і перевірений у Ленінграді в Ботанічному інституті АН СРСР; ряд критичних видів перевірено вченими, що працювали над виданням «Флори ССРСР». Опубліковані карти географічного поширення найбільш цікавих видів доповнюють відомості про їх поширення. Так, карта ареалу *Diplotaxis cretacea* Kotov показує, що він дуже поширений на Середньоросійській височині.

В результаті автори з'ясували на великій кількості екземплярів, зібраних у різних місцях, що останнім часом ряд нових видів описано занадто поквапливо, на дуже мізерному фактичному матеріалі. Як приклад цього можна навести *Schivereckia mutabilis* Alex. (Алексенко, 1946) і *Androsace kozopoljanskii* Ovcz. (Овчинников, 1952). У багатьох пунктах ці рослини зустрічаються з комплексом принципово нових ознак на відміну від тих, що наведені в діагнозах М. Г. Алексенко і П. М. Овчинникова. З цього приводу автори пишуть: «По суті це цілком закономірно: обидва описи, зроблені їх авторами на випадковому матеріалі, звичайно, лише чудом могли б виявитися відповідними всій сукупності істотних ознак наших видів. Наскільки відомо, наприклад, щодо шиверекії, в основу опису *Sch. mutabilis* Alex. були покладені збори лише з двох пунктів нашої височини — з крейдяних схилів на північ від м. Корочі і з вапняків Галичої гори, але ж ми знаємо тепер цю рослину із 120 пунктів і з куди більш різноманітних умов середовища, ніж у згаданих двох місцях».

Після з'явлення в 1954 р. нового видання «Флори средней полосы европейской части СССР» П. Ф. Маєвського у згаданий вище гербарій надійшло багато нових для флори всієї центральної чорноземної області і частково для східної частини УРСР флористичних знахідок.

Зупинимось детальніше на приведених у статті видах рослин, які ми розбиваємо на чотири групи.

І. Рослини, нові для північного сходу УРСР — південної окраїни Середньоросійської височини

Береза Литвинова — *Betula litwinowii* A. Doluch. Описана з Кавказу (Долуханов, 1939). В. М. Васильєв (1960) вказав її нові місцезнаходження на Середньому і Південному Уралі. За зборами В. І. Данилова, вона приводиться для

Луганської області, в Новопсковському районі, на правому березі р. Айдару. С. В. Голіцин і В. І. Данилов (19606) вказують її також для Воронежської області. Новий для УРСР вид.

Жовтушник кринкський — *Erysimum krynkense* Lavr. До цього часу вважався вузько локальним кринкським ендемом у Сталінській обл., околиці м. Амаросіївки (Котов, 1953). С. В. Голіцин і В. І. Данилов (19606) зібрали його в Луганській області в околицях Біловодська.

Шиверекія подольська — *Schivereckia podolica* Andr. Ця рослина в УРСР відома на відслоненнях вапняків у басейні Дністра в Станіславській, Тернопільській, Хмельницькій, Чернівецькій і Вінницькій областях. Під назвою *Sch. mutabilis* Alex. вона відома з Луганської області, Лисичанського району, околиць с. Сребрянки на правому березі Дінця (Котов, 1953).

С. В. Голіцин і В. І. Данилов вказують її для Харківської області. Крім того, вони збирали її в багатьох пунктах Липецької і Воронежської областей.

II. Рослини, відомі до цього часу як ендеми УРСР, зібрані в Центральній чорноземній зоні

Солодушка українська — *Hedysarum ucrainicum* Kaschm. — О. Д. Вісюліна (1954) вказує її для с. Гаврилово Старобільського району, Луганської області, і для Ново-Білянки Краматорського міського району, Сталінської області.

Вказується С. В. Голіциним і В. І. Даниловим (19606) для Білгородської і Воронежської областей.

Чебрець вапняковий — *Thymus calcareus* Klok. et Schost. В УРСР відомий в Луганській, Сталінській і Запорізькій областях (Клоков, 1960).

Чебрець двовидий — *Thymus dimorphus* Klok. et Schost. В УРСР відомий в багатьох областях, найбільш північні місцезнаходження в Харківській і Луганській областях.

Вказується С. В. Голіциним і В. І. Даниловим (19606) для Липецької області.

Хеноринум Клокова — *Chaenorhinum klokovii* Kotov. В УРСР зростає на вогікій крейді в Сталінській і Луганській областях.

У гербарії Інституту ботаніки АН УРСР є збори В. М. Хитрово з Липецької області, Галича гора (!).

III. Рослини — неендеми УРСР, зібрані вперше в Центральній чорноземній зоні

Бородач звичайний — *Andropogon ischaetum* L. В УРСР зростає на півдні в багатьох місцях. Найбільш північні місцезростання виявлені в Київській обл., в Переяслав-Хмельницькому районі, в Черкаській області в Гельмязівському районі в околицях с. Прохорівки та у Сталінській області в Слов'янському районі в Горах Артема (Лавренко, 1940).

Вказується С. В. Голіциним і В. І. Даниловим (19606) для Білгородської області.

Астрагал довголіжковий — *Astragalus macropus* Wulge. Недавно знайдений О. М. Дубовик (1960) в Міловському районі Луганської області.

С. В. Голіциним і В. І. Даниловим (19606) вказується для Воронежської області.

Рогачка крейдяна — *Erucastrum cretaceum* Kotov. Зростає на крейдяних відслоненнях у Сталінській і Луганській областях в басейні Дінця (Котов, 1953).

Вказується С. В. Голіциним і Даниловим (19606) для Воронежської області.

Житняк пустельний — *Agropyron desertorum* (Fisch.) Schult. Я збирав цю рослину в Міловському районі Луганської області на стовпчастих солонцях Стрілецького кінного заводу.

Вказується С. В. Голіциним і В. І. Даниловим (19606) для Воронежської області.

Бурачок голоніжковий — *Alyssum gymnopodium* P. Stign. Вказується С. В. Голіциним і В. І. Даниловим (19606) для Білгородської і Воронежської областей. Є підстави гадати, що це той самий вид, який описаво мною під назвою *Alyssum cretaceum* Kotov (Котов, 1953), що зростає в УРСР в басейні р. Дінця в Сталінській і Луганській областях.

IV. Різні рослини

Еспарцет променистий — *Onobrychis radiata* M. B. Вперше в УРСР цю рослину зібрав Ф. О. Гринь (1940) у Сталінській області, в Лисичанському районі, в околицях с. Мирна Долина. Пізніше її зібрали С. В. Голіцин і В. І. Данилов (19606) в Луганській області, в Новопсковському районі, в околицях с. Ново-Розсош. О. Д. Вісюліна (1954) визначила рослину зборів Ф. О. Гриня як *O. vassilczenkii* Grossh., але це, мабуть, не що інше, як *O. radiata* M. B. Тому ми вважаємо не-

правильною карту С. В. Голицина і В. І. Данилова (1960а), які наводять для УРСР обидва види, замість одного.

Лінозирис татарський — *Linosyris tatarica* (Less.) С. А. М. В УРСР цю рослину я збирав у Луганській області в Біловодському районі у степах кінних заводів Стрілецького, Міловського і Лимарівського.

С. В. Голицин і В. І. Данилов (1960б) вперше вказують лінозирис татарський для Воронежської області.

Гострець вузький — *Aneurolepidium angustum* (Trin.) Nevski. Я збирав цю рослину в 1916 р. у Білгородській області, в околицях с. Уразово, на солонцюватих луках.

Вказується вперше С. В. Голициним і В. І. Даниловим (1960б) для Воронежської області.

Рогачка гальська — *Erucastrum gallicum* Schultz. Ця рослина дуже поширена на крейдяних відслоненнях у центральній чорноземній зоні, а також заходить і в УРСР, у Сталінську область (Голицин і Данилов, 1960в). В УРСР вона вже давно вказана мною як бур'ян, занесений по насипу залізниці біля ст. Баси Сумської області, ст. Куп'янськ і ст. Ізюм Харківської області (Котов, 1958); на крейдяних відслоненнях у Ростоцько-Опільському районі (Золочівський район Львівської області) зростає інший близький вид — рогачка жерухолиста — *Erucastrum nasturtifolium* (Poir.) Schultz.

ЛІТЕРАТУРА

Алексенко М. И., Новые виды рода *Schwereckia* Andrz., Ботанические материалы гербария Бот. ин-та АН СССР, т. IX, в. 4-12, Л., 1946.

Васильев В. Н., Новое о *Betula litwinowii* Doluch., Бот. журн., т. XV, № 11, М.—Л., 1960.

Визначник рослин УРСР, К.—Х., 1950.

Вісюліна О. Д., Родина Leguminosae, Флора УРСР, т. VI, К., 1954.

Голицин С. В. и Данилов В. И., *Onobrychis radiata* M. V. — новое кавказское растение во флоре Восточной Украины, Бот. журн., т. XLV, № 5, М.—Л., 1960а.

Голицин С. В. и Данилов В. И., Гербарий Среднерусской возвышенности, Бот. журн., т. XLV, № 12, М.—Л., 1960б.

Гринь Ф. О., Про зростання *Onobrychis radiata* M. V. на Донецькому кряжі, Бот. журн. АН УРСР, т. I, № 3—4, К., 1940.

Долуханов А. Г., К познанию кавказских берез секции Albae. Заметки по систематике и географии растений, Бот. ин-т, Тбилиси, 1939.

Дубовик О., Цікаві і рідкісні рослини, зібрані в заповіднику Стрілецький степ Луганської області, і на суміжних з ним територіях, Укр. бот. журн., т. XVII, № 6, 1960.

Клоков М. В., Родина Губоцвіті — Labiatae, Флора УРСР, т. IX, К., 1960.

Котов М. И., Родина Хрестоцвіті — Cruciferae, Флора УРСР, т. V, К., 1935.

Котов М. И., Занесені види рогачок (*Erucastrum*) у флорі УРСР, Укр. бот. журн., т. XV, № 3, К., 1958.

Котов М. И., Родина Ранникові — Scrophulariaceae, Флора УРСР, т. IX, К., 1960.

Лавренко Є. М., Родина злаки — Gramineae, Флора УРСР, т. II, К., 1940.

Маевський П. Ф., Флора средней полосы европейской части СССР, М., 1954.

Овчинников П. Н., *Androsace kozo-poljanskii* Ovcz., Флора СССР, т. XVIII, М.—Л., 1952.

Інститут ботаніки АН УРСР,
відділ вищих рослин

Надійшло 12. I 1961 р.